

ROZDZIAŁ I

WIADOMOŚCI OGÓLNE

Literatura: Aktualne wyzwania prawa własności intelektualnej i prawa konkurencji. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Michałowi du Vallowi, *J. Ożegalska-Trybalska, D. Kasprzycki* (red.), Warszawa 2015; *J. A. Badowski* (tł.), ABC prawa autorskiego, Warszawa 1994; *tenże*, Nowe uregulowania międzynarodowe w dziedzinie prawa autorskiego, PiP 1998, z. 3; *M. Barczewski*, Nowa dyrektywa dotycząca dochodzenia praw własności intelektualnej, Jur. 2004, Nr 5; *tenże*, Traktatowa ochrona praw autorskich i praw pokrewnych, Warszawa 2007; *J. Barta* (red.), Aktualne problemy własności intelektualnej, ZNUJ, PzWiOWI 1995, Nr 64; *tenże* (red.), Autorskie prawa pokrewne, ZNUJ, PzWiOWI 1993, Nr 61; *tenże* (red.), Europejskie standardy w obrębie prawa własności intelektualnej a prawo polskie, ZNUJ, PzWiOWI 1993, Nr 60; *tenże* (red.), Nowe problemy i instytucje polskiego prawa autorskiego, ZNUJ, PzWiOWI 1991, Nr 57; *tenże* (red.), Problemy prawa autorskiego i ochrony dóbr osobistych, ZNUJ, PzWiOWI 1992, Nr 58; *tenże* (red.), System Prawa Prywatnego, t. 13, Prawo autorskie, Warszawa 2017; *J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Cwiągalski, P. Markiewicz, E. Traple*, Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, Kraków 2005; *J. Barta, R. Markiewicz*, Dla tych, co żyją z cudzych tekstów. Prawo autorskie w mediach, Rzeczp. 1996, Nr 270; *ciż*, Główne problemy prawa komputerowego, Warszawa 1993; *ciż*, Internet a prawo, Kraków 1998; *ciż* (red.), Prawo autorskie a postęp techniczny, Kraków 1999; *ciż*, Komentarz do prawa autorskiego, Rzeczp. 1997, Nr 52, 178, 181, 183, 185, 215, 225, 228, 232–233, 242–243; *ciż*, Nowe problemy i perspektywy. Prawo autorskie, Rzeczp. 1995, Nr 258; *ciż*, Prawo autorskie, Warszawa 2016; *ciż*, Prawo autorskie i prawa pokrewne, Warszawa 2017; *ciż*, Prawo autorskie i prawa pokrewne. Przepisy, orzecznictwo, umowy międzynarodowe, Warszawa 1997; *ciż*, Prawo autorskie w Światowej Organizacji Handlu (WTO), Kraków 1996; *ciż*, Sport i prawo autorskie, Rzeczp. 1996, Nr 166; *ciż*, TRIPS a prawa twórców i producentów. Porozumienie w Sprawie Handlowych Aspektów Praw Własności Intelektualnej, Rzeczp. 1995, Nr 206; *ciż*, Ustawa o ochronie baz danych. Komentarz, Warszawa 2002; *ciż* (red.), Własność intelektualna w Światowej Organizacji Handlu (WTO), Kraków 1998; *ciż*, Zmiany w ustawie o prawie autorskim, MoP 2003, Nr 2; *ciż*, Zobowiązania traktatowe Polski w zakresie ochrony praw autorskich i praw pokrewnych, Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1996; *Z. Bidziński, J. Serda*, Orzecznictwo sądowe z zakresu prawa autorskiego za lata 1981–1985, ZNUJ, PzWiOWI 1988, Nr 47; *ciż*, Orzecznictwo sądowe z zakresu prawa autorskiego za lata 1986–1988, ZNUJ, PzWiOWI 1990, Nr 56; *ciż*, Przedmiot i podmiot prawa autorskiego w świetle orzecznictwa sądowego, NP 1975, Nr 6; *J. Błeszyński*, Kompromisy i kontrowersje, Polityka 1993, Nr 26; *tenże*, Konwencja berneńska a polskie prawo autorskie, Warszawa 1979; *tenże*, Nowe prawo autorskie, Jur. 1994, Nr 4; *tenże*, Nowe

prawo autorskie (Próba bilansu), PiP 1994, z. 10; *tenże*, Ostatnie redakcje konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych a prawo wewnętrzne, ZNUJ, PzWiOWI 1977, Nr 13; *tenże*, Prawo autorskie, Warszawa 1988; *tenże*, Tradycje i perspektywy polskiego prawa autorskiego, Editor 1989, Nr 2; *tenże*, Twórczość chroniona przez 50 lat. Koniec z piractwem, Rzeczp. 1991, Nr 228; *tenże*, Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Problemy de lege ferenda, w: Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi, A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc (red.), Warszawa 2013; M. Brzozowska, Nowelizacja prawa autorskiego z 11.9.2015 r., MoP 2016, Nr 5; A. W. Busz, Twórczość na eksport, G. Pr. 1980, Nr 21; M. Byrska, Wytyczne EWG w sprawie ochrony programów komputerowych a polski projekt prawa autorskiego, ZNUJ, PzWiOWI 1993, Nr 60; M. Cyran, Przegląd orzecznictwa sądów apelacyjnych z lat 1994–2000 w zakresie ochrony praw autorskich, PUG 2001, Nr 7; M. Czajkowska-Dąbrowska, Ochrona artystów wykonawców w konwencji rzymskiej z 1961 r., ZNUJ, PzWiOWI 1977, Nr 13; *taż*, Pojęcie publikacji i jego funkcja w konwencji berneńskiej i powszechnej, PiP 1991, z. 3; *taż*, Sytuacja prawna autorów obcych w Polsce, Warszawa 1991; *taż*, Zasięg przedmiotowo-czasowy ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych a zasady intertemporalne, [w:] A. Nowicka (red.), Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu, Poznań 2005; K. Czub, O konstrukcji intelektualnych dóbr osobistych, ZNUJ, PPWI 2012, Nr 1(115); *tenże*, Prawo własności intelektualnej. Zarys wykładu, Warszawa 2016; G. Ćmikiwicz, Konwencja powszechna o prawie autorskim, ZNUJ, PzWiOWI 1977, Nr 13; T. Dolata, Prawo własności intelektualnej w Królestwie Polskim (1815–1915), Wrocław 2017; A. Domańska-Baer, A. Suchan (red.), Ochrona własności intelektualnej. Wybrane zagadnienia prawne, Poznań 2010; E. Drabienko, O niektórych zasadach ustawy o prawie autorskim, PUG 1953, Nr 2; *tenże*, Prawo autorskie. Przepisy i orzecznictwo, Warszawa 1965; T. Drozdowska, O przepisach wykonawczych do prawa autorskiego, Jur. 1994, Nr 10; *taż*, Prawo autorskie i prawa pokrewne, Warszawa 1996; W. Dudek, Komunikowanie międzynarodowe a kierunki zmian polskiego prawa autorskiego i praw pokrewnych, Katowice 1994; E. Ferenc-Szydelko, Prawo autorskie na ziemiach polskich do 1926 r., ZNUJ, PzWiOWI 2000, Nr 75; M. Gajdus, Planowane zmiany w prawie autorskim, Jur. 2015, Nr 6; K. Gienas, Digital Rights Hanaglment – nowa era prawa autorskiego?, MoP 2006, Nr 2 (dodatek Prawo Mediów Elektronicznych); K. Golat, R. Golat, Prawo autorskie w praktyce, Warszawa 1998; *ciż*, Prawo komputerowe (zagadnienia podstawowe), Warszawa 1998; R. Golat, Dobra niematerialne. Zagadnienia prawno-podatkowe, Bydgoszcz–Warszawa 2006; *tenże*, Prawo autorskie. Komentarz dla praktyków, Gdańsk 2016; *tenże*, Prawo autorskie. Poradnik dla twórców, Warszawa 2004; *tenże*, Prawo autorskie i prawa pokrewne. Poradnik, Warszawa 1997; E. Golka-Jastrząb, M. Olszewski, Prawo autorskie. Wybrane zagadnienia, Radom 2011; A. Grzelak, Zasady implementacji prawa unijnego w prawie polskim w zakresie własności intelektualnej. Opinia prawna, Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych 2007, Nr 2; T. Grzeszak, Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych, PPH 1994, Nr 5; K. Grzybowski, Prawo własnościowe dla autorskoprawnej umowy licencyjnej, Warszawa 2010; S. Grzybowski, Powszechna konwencja o prawie autorskim z 1952 r. na tle prawa polskiego, ZNUJ, Prace Prawnicze 1963, Nr 10; S. Grzybowski, A. Kopff, Projekt ustawy o ochronie artystów wykonawców, SC 1970, t. 16; S. Grzybowski, A. Kopff, J. Serda, Zagadnienia prawa autorskiego, Warszawa 1973; J. Hetman, Podstawy prawa własności intelektualnej, Warszawa 2009; A. Karpowicz, Autor – wydawca. Poradnik prawa autorskiego, Warszawa 2009; *tenże*, Brak rozporządzeń nie wstrzymuje wykonywania ustawy. Prawo autorskie (wywiad), Rzeczp. 1994, Nr 145; *tenże*, Kilka uwag o prawie autorskim, Fotografia 1981, Nr 2; *tenże*, O projekcie nowej ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Pal. 1993, Nr 3–4; *tenże*, Porozumienie TRIPS, Notes Wydawniczy 1996, Nr 6; *tenże*, Prawo autorskie i prawo prasowe dla dziennikarzy, Warszawa 1997; J. Kępiński, K. Kłafkowska-Waśniowska, R. Sikorski, Zarys prawa własności intelektualnej,

t. 3, Prawa pokrewne, Warszawa 2011; *A. Kopff*, Kilka uwag o niektórych kierunkach nowelizacji prawa autorskiego, ZNUJ, PzWiOWI 1991, Nr 57; *tenże*, Ochrona wykonań a prawo autorskie, PiP 1962, z. 10; *tenże*, Postęp techniczny a prawo autorskie i wynalazcze, PiP 1976, z. 11; *tenże*, Prawa pokrewne i sąsiednie, ZNUJ, PzWiOWI 1993, Nr 61; *tenże*, Prawo cywilne a prawo dóbr niematerialnych, ZNUJ, PzWiOWI 1975, Nr 5; *tenże*, Przedmiot własności intelektualnej a konstrukcje prawne, PiP 1978, z. 3; *tenże*, Wpływ postępu techniki na prawo autorskie, Kraków 1988; *B. Kurzępa* (oprac.), Prawo autorskie. Orzecznictwo, akty wykonawcze, konwencje międzynarodowe, Kraków 2001; *B. Kurzępa, E. Kurzępa*, Ochrona własności intelektualnej. Zarys problematyki, Toruń 2010; *E. Laskowska*, Konstrukcja ochrony prawnoautorskiej na tle procesu europeizacji prawa prywatnego, Warszawa 2016; *E. Laskowska*, Konstrukcja ochrony prawnoautorskiej na tle procesu europeizacji prawa prywatnego, Warszawa 2016; *S. Leśniewski*, Przedmiot i podmioty prawa autorskiego, Wydawca 1994, Nr 1; *I. Lepkowska*, Nowe prawo autorskie, Reżyser 1996, Nr 1; *K. Lewandowski* (red.), Prawo autorskie a prawo konkurencji. Materiały konferencyjne (Poznań, 3.06.2009 r.), Poznań 2009; *M. Lipińska* (oprac.), Prawo autorskie na miarę XXI wieku. Krok drugi. Materiały konferencyjne (Warszawa 23.06.2008 r.), Warszawa 2008; *L. Łukaszyk*, Własność intelektualna – międzynarodowe uwarunkowania i aktualne problemy jej ochrony, Stosunki Międzynarodowe 2003, Nr 1–2; *W. Machała*, Nowelizacja ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Pal. 2003, Nr 3–4; *tenże*, Ustawa antymonopolowa a wykonywanie praw autorskich, MoP 1997, Nr 7; *R. Markiewicz*, Konstytucyjne aspekty praw autorskich (uwagi na marginesie dwóch orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego), PiP 2015, z. 12; *M. Maruta*, Prawo autorskie w praktyce – klauzule, których brak, których lepiej żeby nie było, Czas Informacji 2010, Nr 3; *A. Matlak*, Konsekwencje prawne nowelizacji ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Pr. Sp. 2001, Nr 4; *tenże*, Prawo autorskie w społeczeństwie informacyjnym, Kraków 2004; *tenże*, Prawa pokrewne, PUG 1994, Nr 11; *B. Michalski*, Dziennikarstwo a prawo, Kraków 1980; *G. Michniewicz*, Ochrona własności intelektualnej, Warszawa 2016; *E. Modrzejewski*, Wybrane zagadnienia prawa autorskiego, Katowice 1970; *B. Nawrocki*, Dwustronne porozumienie polsko-radzieckie dotyczące wzajemnej ochrony praw autorskich, PUG 1977, Nr 4–5; *tenże*, Przystąpienie PRL do konwencji powszechnej z 1971 r. w sprawie międzynarodowej ochrony praw autorskich, PUG 1977, Nr 3; Ochrona własności intelektualnej. Seminarium, Warszawa 7 marca 1997, Warszawa 1997; *I. Oleksiuk*, Ochrona konkurencji na rynku praw autorskich – problem substytucyjności towarów i usług, PiP 2016, z. 2; *L. Oleszczyk*, Prezydencja polska a ochrona praw własności intelektualnej, Monitor Prawa Celnego i Podatkowego 2011, Nr 9; *A. Ostapiec*, W stylu romańskim czy anglosaskim? Projekt prawa autorskiego, Prawo i Życie 1992, Nr 8; *L. Polony*, O projekcie prawa autorskiego, Rzeczp. 1993, Nr 281; *M. Poźniak-Niedzielska*, Ewolucja prawa własności intelektualnej w dobie współczesnej, PiP 2002, z. 10; *M. Poźniak-Niedzielska, M. Mozgawa, J. Szczotka* (red.), Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys wykładu, Bydgoszcz–Warszawa–Lublin 2006; *P. Podrecki, D. Kasprzycki, P. Litwiński, Z. Okoń, M. Smycz, M. Świerczyński, T. Targosz* (red.), Prawo Internetu, Warszawa 2007; Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, *D. Flisak* (red.), Warszawa 2015; *A. Preisner*, Prawo a Internet. Kilka uwag wstępnych, Acta Uniwersytetu Wrocławskiego, Prawo 1997, Nr 257; Projekt Prawa Autorskiego Ośrodka Krakowskiego, wstęp *J. Barta*, KPP 1993, z. 3; *A. Regulska*, Rewizja uprawnień do utworów intelektualnych jako trudny przypadek współczesnego tworzenia prawa, Przegląd Prawniczy UW 2012, Nr 1/2; *S. Ritterman*, Konwencja rzymska z 1961 r. a założenia ustawodawcze ochrony artystów wykonawców *de lege ferenda*, PiP 1963, z. 5–6; *tenże*, Zasady nowego prawa autorskiego majątkowego, ZNUJ 1955, Nr 1; *R. M. Sarbiński*, Wybrane problemy intertemporalne prawa autorskiego, PIWIUJ 2005, Nr 89; *J. Serda* (red.), Prace z prawa autorskiego, ZNUJ, PzWiOWI 1984, Nr 36; *S. Siekierko*, Projekt ustawy o ochronie artystów-wykonawców. Z komentarzem i uzasadnieniem, Warszawa 1963; *tenże*, Rzymska konwencja o ochronie artystów wykonawców, Pal. 1962, Nr 1–2; *J. Sięczyło-Chlabicz* (red.), Prawo własności

intelektualnej, Warszawa 2013; R. Sikorski, O prawie właściwym dla licencji autorskich, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego, 2009, t. 4; M. Siwicki, Prawo właściwe dla zobowiązań pozaumownych z naruszeń prawa autorskiego w chmurze obliczeniowej, MoP 2016, Nr 22; D. Skomorowska, Nowe prawo autorskie. Prawo i Interesy 1991, Nr 9 (dodatek do Prawa i Życia); J. Sobczak, Prawo autorskie i prawa pokrewne, Warszawa 2000; M. J. Stępień, Ochrona prawa wyłącznego do utworu w prawie Federacji Rosyjskiej (uwagi prawnoporównawcze), PiP 2017, z. 7; M. Szaciński, Reklama a prawo autorskie, Pal. 1994, Nr 1–2; *tenże*, Ustawa o przeciwdziałaniu praktykom monopolistycznym a prawo autorskie, PS 1996, Nr 9; J. Szczęotka, Wprowadzenie do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Tekst ustawy, Lublin 1994; A. Stoldman (red.), Kierunki rozwoju prawa własności intelektualnej, Warszawa 2011; J. Szwaja, Przegląd orzecznictwa w zakresie własności intelektualnej za rok 1984, PiP 1987, z. 5; *tenże*, Przegląd orzecznictwa w zakresie własności intelektualnej za rok 1985, PiP 1988, z. 10; *tenże*, Przegląd orzecznictwa w zakresie własności intelektualnej za rok 1986, PiP 1989, z. 11; P. Ślęzak, Nowelizacja przepisów prawa autorskiego dotyczących utworów audiowizualnych, w: Wokół rekodyfikacji prawa cywilnego, P. Stec, M. Załucki (red.), Kraków 2015; *tenże*, Prawo autorskie. Podręcznik dla studentów szkół filmowych, Katowice 2015; T. Targosz, Dziewięćdziesięciolecie pierwszej polskiej ustawy prawnoautorskiej – czyli kilka uwag o żyjącej przeszłości, KPP 2016, Nr 4; G. Tylec, Dobra osobiste prawa cywilnego jako niezależna od prawa autorskiego podstawa ochrony interesów twórczych, MoP 2012, Nr 10; Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, pod red. E. Ferenc-Szydelko; A. Drzewiecki, K. Gienas, J. Szyjewska-Bagińska, S. Tomczyk, Warszawa 2016; Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, P. Ślęzak (red.), Warszawa 2017; K. Wąsowski, Kilka słów o prawie autorskim w ogólności, Ruch Muzyczny 1996, Nr 23; B. Węgliński (red.), Ochrona prawna własności intelektualnej. IP Law, Józefowo–Warszawa 2011; Własność intelektualna wobec wolnego rynku i pluralizmu mediów, D. Tułowiecki (red.), Kraków 2014; K. Wojciechowski, Prawo autorskie a zwalczanie nieuczciwej konkurencji – uwagi na tle wyroku SN z 22.02.2009 r., V CSK 337/08, SI 2011, Nr 53; E. Wojnicka, Podstawowe zagadnienia ochrony praw producentów fonogramów i wideogramów w wybranych ustawodawstwach krajowych, ZNUJ, PzWiOWI 1993, Nr 61; Współczesne wyzwania prawa własności intelektualnej, J. Olszewski, E. Malecka (red.), Rzeszów 2016; M. Załucki, Własność intelektualna w prawie upadłościowym i naprawczym, Warszawa 2012; *tenże* (red.), Prawo własności intelektualnej. Repetytorium, Warszawa 2009; J. Zimmer-Czekaj, Prawo własności intelektualnej wirtualnych światach, ZNUJ, PPWI 2009, Nr 3(105).

Wyróżnić można trzy aspekty, w których prawo autorskie i prawa pokrewne mogą być rozpatrywane jako odrębna całość normatywna: **czasowy**, **przestrzenny** i **systemowy**.

§ 1. Kontekst czasowy

Kontekst czasowy prawa autorskiego i praw pokrewnych to m.in. historia tej dziedziny ustawodawstwa, jej korzenie i źródła. Prawo własności intelektualnej stanowi dział normatywny, który został stosunkowo wcześniej wyraźnie wyodrębniony. Wystarczy wspomnieć o **Konwencji berneńskiej** z 9.9.1886 r. (weszła w życie 5.12.1887 r.), która jest jednym z pierwszych wielostronnych porozumień międzynarodowych, porządkujących w układzie ponadpaństwowym regulacje różnych gałęzi prawa.

Co do możliwości korzystania obecnie z dorobku wypracowanego na podstawie obowiązujących w przeszłości unormowań najbardziej istotne, biorąc pod uwagę częste trudności w interpretowaniu zapisów ustawowych, są doświadczenia płynące z orzecznictwa sądowego pochodzącego sprzed 1994 r., z **orzecnictwem Sądu Najwyższego** na czele. Warto też sięgnąć do odpowiednich publikacji (zob. literatura na początku niniejszego rozdziału).

Kolejny problem omawianej perspektywy czasowej, to kwestia pojawienia się w polskiej regulacji **praw pokrewnych**, które uprzednio nie były odrębnie regulowane, tzn. przedmioty tych praw mogły być wcześniej chronione jedynie na ogólnych zasadach prawa cywilnego (prawa te nie stanowiły samodzielnych **praw o charakterze bezwzględnym** – chronionych *erga omnes*). Wcześniejsze wprowadzenie podobnej regulacji nie powiodło się, mimo proponowania konkretnych rozwiązań systemowych (zob. np. projekty ustawy o ochronie artystów wykonawców; zob. literatura na początku rozdziału), jak i funkcjonowania w tym zakresie od kilkudziesięciu już lat **Konwencji rzymskiej** z 1961 r.

Rozwiązania z przeszłości mogą stanowić także gotowe, sprawdzone wzory, do których w razie potrzeby można zawsze się odwołać. Naturalnie odnosi się to tylko do tych rozwiązań, które się wyraźnie nie zdezaktualizowały, co dotyczy głównie przepisów normujących sferę twórczości niezwiązanej z działalnością techniczną wymagającą ciągłej modernizacji. Najlepszym tego przykładem są programy komputerowe, które siłą rzeczy nie mogły być przedmiotem regulacji nie tylko pierwszej polskiej ustawy o prawie autorskim z 1926 r., ale również ustawy z 1952 r., przynajmniej w jej pierwotnej wersji.

Kolejnym wymiarem czasowej perspektywy prawa autorskiego i praw pokrewnych jest konieczność dokonywania w ustawie zmian ze względu na potrzebę jej dostosowywania do pojawiających się z biegiem czasu nowych tendencji i zjawisk. Aktualne brzmienie ustawy nie jest zapisem ostatecznym i będzie podlegało modyfikacjom. Wynikały one dotychczas i będą w najbliższym czasie wynikać przede wszystkim z potrzeby dostosowywania polskiego prawa wewnętrznego do **standardów Unii Europejskiej** (jest to jednak zagadnienie wchodzące w zakres terytorialnego kontekstu prawa autorskiego i praw pokrewnych).

Czasowa perspektywa oceny prawa autorskiego i praw pokrewnych jako przedmiotowej gałęzi ustawodawstwa nie może być mylona ani z zasadami międzyczasowymi ustawy, które wyznaczają czasowy zakres przysługującej na jej podstawie ochrony (zob. rozdział V), ani tym bardziej z czasowymi ograniczeniami dotyczącymi istnienia majątkowych praw autorskich i praw pokrewnych (zob. rozdział IV).

§ 2. Kontekst terytorialny

Ustawa, jako unormowanie polskiego prawa wewnętrznego, stanowi porządek prawny, obowiązujący w pierwszej kolejności **polskie podmioty** (z miejscem zamieszkania lub siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej). Tymczasem wy-

miana międzynarodowa w zakresie własności intelektualnej zakłada kontakty między podmiotami pochodzącymi z różnych państw, które narażone są na naruszenie przysługujących im praw autorskich lub pokrewnych w obcym kraju co najmniej w takim stopniu, jak w swoim własnym.

Również polskie podmioty zainteresowane są, aby przynależne im utwory i przedmioty praw pokrewnych korzystały z ochrony za granicą. Osiągnięcie prawnych zabezpieczeń praw własności intelektualnej w wymiarze przekraczającym terytorium jednego państwa możliwe jest dzięki zawieraniu **dwustronnych lub wielostronnych umów międzynarodowych**. Oczywiście podstawowe znaczenie mają te drugie, zwłaszcza gdy ratyfikowane są przez większość krajów.

Istnieje też coraz silniejsza tendencja do ujednoczenia praw wewnętrznych powiązanych wzajemnymi interesami krajów, głównie tworzących określone całości o charakterze regionalnym. W przypadku Polski decydujące znaczenie w tym zakresie ma dostosowywanie prawa krajowego do unormowań obowiązujących w Unii Europejskiej.

Aspekt terytorialny (międzynarodowy) prawa autorskiego i praw pokrewnych, poza unormowaniami publicznoprawnymi, których adresatami są państwa, uwzględniany jest także w prawie wewnętrznym w postaci regulacji **prawa międzynarodowego prywatnego**. Odnosi się ono do rozwiązywania kolizji w stosunkach cywilnoprawnych z tzw. **elementem obcym** – przez wskazanie, jaki z konkurujących ze sobą w danej sytuacji, dwóch państwowych porządków wewnętrznych powinien zostać zastosowany dla oceny określonego stosunku prawnego w konkretnych okolicznościach faktycznych.

Jeżeli chodzi o konwencje wielostronne międzynarodowego prawa publicznego, to w zakresie prawa autorskiego Polskę wiążą dwa akty:

- 1) **Konwencja berneńska z 9.9.1886 r. o ochronie dzieł literackich i artystycznych** (Polska przystąpiła do aktu paryskiego tej konwencji w 1971 r. Dokument przystąpienia opublikowany jest w Dz.U. z 1994 r. Nr 104, poz. 506 i 507. Oficjalny przekład aktu paryskiego na język polski opublikowany jest w załączniku do Dz.U. z 1990 r. Nr 82, poz. 474) oraz
- 2) **Powszechna konwencja o prawie autorskim, zawarta w 1952 r.** (Polskę obowiązuje redakcja paryska konwencji z 24.7.1971 r., Dz.U. z 1978 r. Nr 8, poz. 28). Pierwzoplanowe znaczenie praktyczne z punktu widzenia ochrony praw autorskich ma pierwsza z powyższych konwencji.

Natomiast ochrona praw pokrewnych w stosunkach międzynarodowych wprowadzona została przez **Konwencję rzymską z 26.10.1961 r. o ochronie wykonawców, producentów fonogramów i organizacji nadawczych** (Dz.U. z 1997 r. Nr 125, poz. 800). Konwencja ta przez pewien czas nie obowiązywała Polski, co czyniło pozycję obcych podmiotów praw pokrewnych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej o wiele słabszą od pozycji, jaką mieli w Polsce zagraniczni twórcy (Konwencja rzymska podpisana została przez Prezydenta RP 31.12.1996 r., w stosunku do Polski weszła w życie 13.6.1997 r.).

Poza tym, podstawowym aktem prawa międzynarodowego, poświęconym m.in. problematyce ochrony prawa autorskiego i praw pokrewnych, jest **Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej** (w skrócie **TRIPS** – *Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*). Jest to dokument akcesoryjny wobec **Porozumienia ustanawiającego Światową Organizację Handlu** (WTO), działającą od 1.1.1995 r., w stosunku do którego TRIPS stanowi jeden z załączników (Załącznik 1C). TRIPS obowiązuje także Polskę (Dz.Urz. UE L 1994, Nr 336, str. 214 ze zm.; jego tekst z tłumaczeniem na język polski został opublikowany w załączniku do Dz.U. z 1996 r. Nr 32, poz. 143). Nawiązuje on wyraźnie do zasad ochrony, przewidzianych w Konwencjach berneńskiej i rzymskiej, stanowiąc ich uzupełnienie z punktu widzenia interesów międzynarodowego obrotu w zakresie własności intelektualnej.

Trzeba bowiem pamiętać o tym, że Światowa Organizacja Handlu powołana została głównie dla realizacji bardzo praktycznych celów rozwoju i stymulacji międzynarodowych stosunków handlowych jako emanacja zawartego po zakończeniu drugiej wojny światowej Układu Ogólnego w Sprawie Taryf Celnych i Handlu (**GATT**). Jednym zaś z celów TRIPS było pragnienie ustanowienia wzajemnie wspomagającego się związku między WTO i **Światową Organizacją Własności Intelektualnej (WIPO)**. Ta, działając bezpośrednio w obszarze ochrony praw autorskich i praw pokrewnych (w ramach WIPO przygotowany został m.in. w 1977 r. projekt ustawy wzorcowej dla krajowych przepisów o ochronie oprogramowania dla maszyn cyfrowych – *Draft Model Provisions for a National Law on the Protection of Computer Software*), powołana została do życia na mocy **Konwencji o ustanowieniu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej z 14.7.1967 r.** Rzeczpospolita Polska jest stroną tej Konwencji (Dz.U. z 1975 r. Nr 9, poz. 49). W tym kontekście warto zaznaczyć jest przystąpienie przez Polskę do opracowanych, z inicjatywy powyższej organizacji, porozumień międzynarodowych w przedmiocie ochrony własności intelektualnej. Chodzi konkretnie o tzw. *WIPO Copyright Treaty* (Traktat Światowej Organizacji Własności Intelektualnej o prawie autorskim, Dz.U. z 2005 r. Nr 3, poz. 12) oraz *WIPO Performances and Phonogram Treaty* (Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach – konwencję poświęconą ochronie pokrewnych praw wykonawczych i fonograficznych, Dz.U. z 2004 r. Nr 41, poz. 375).

W kontekście integracji europejskiej podstawowe znaczenie dla ochrony praw autorskich i praw pokrewnych mają **dyrektywy organów Wspólnot Europejskich** (Unii Europejskiej), przyjmowane na przestrzeni ostatnich lat. Są to przede wszystkim następujące dyrektywy:

- 1) 2009/24/WE z 23.4.2009 r. **w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych** – wersja skodyfikowana (Dz.Urz. UE L 111/2009, s. 16);
- 2) 2006/115/WE z 12.12.2006 r. **w sprawie prawa najmu i użyczenia oraz niektórych praw pokrewnych prawu autorskiemu w zakresie własności intelektualnej** (Dz.Urz. UE L 376/2006, s. 28 – wersja ujednolicona);

- 3) 93/83/EWG z 27.9.1993 r. w sprawie koordynacji niektórych zasad dotyczących prawa autorskiego oraz praw pokrewnych stosowanych w odniesieniu do przekazu satelitarnego oraz retransmisji drogą kablową (Dz.Urz. UE L 248/1993, s. 15 ze zm.);
- 4) 2006/116/WE z 12.12.2006 r. w sprawie czasu ochrony prawa autorskiego i niektórych praw pokrewnych (Dz.Urz. UE L 372/2006, s. 12 ze zm. – wersja ujednolicona);
- 5) 96/6/WE z 11.3.1996 r. w sprawie ochrony prawnej baz danych (Dz.Urz. UE L 77/1996, s. 20 ze zm.);
- 6) 2001/29/WE z 22.5.2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym (Dz.Urz. EU L 167/2001, s. 10 ze zm.);
- 7) 2001/84/WE z 27.9.2001 r. w sprawie prawa autora do wynagrodzenia z tytułu odsprzedaży oryginalnego egzemplarza dzieła sztuki (Dz.Urz. UE L 282/2001, s. 32);
- 8) 2004/48/WE z 29.4.2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz.Urz. UE L 157/2004, s. 45);
- 9) 2012/28/UE z 25.10.2012 r. w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z utworów osieroconych (Dz.Urz. UE L 299/2012, s. 5);
- 10) 2014/26/UE z 26.2.2014 r. w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz udzielania licencji wieloterytorialnych dotyczących praw do utworów muzycznych do korzystania on-line na rynku wewnętrznym (Dz.Urz. UE L 84/2014, s. 72);
- 11) 2017/1564 z 13.9.2017 r. w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z określonych utworów i innych przedmiotów chronionych prawem autorskim i prawami pokrewnymi z korzyścią dla osób niewidomych, osób słabowidzących lub osób z niepełnosprawnościami uniemożliwiającymi zapoznawanie się z drukiem oraz w sprawie zmiany dyrektywy 2001/29/WE w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym (Dz.Urz. UE L 242/2017, s. 6).

Po uchwaleniu ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych w 1994 r. polski system prawa autorskiego i praw pokrewnych znajdował się na wstępnym etapie wdrażania rozwiązań wspólnotowych dyrektyw. Ustawa ta była wówczas dostosowana właściwie jedynie do pierwszej dyrektywy – „komputerowej”. Dyrektywa ta odegrała dużą rolę przy formułowaniu treści Rozdziału 7 polskiej ustawy, poświęconego ochronie programów komputerowych. W znacznym stopniu jest on bowiem powtórzeniem odpowiednich zapisów dyrektywy „komputerowej”.

Wniosek, że doszło do jej prostego przetransponowania do prawa polskiego, byłby jednak zbyt daleko idący. Dokładniejsza analiza obu aktów dowodziła, że występowały między nimi rozbieżności (np. w związku z prawem majątkowym do zwielokrotniania programu). Pewne odmienności wynikały też, siłą rzeczy, z przekładu z języka angielskiego, co stanowiło po części przejaw ustalonej konwencji termino-

logicznej. Rozdział 7 polskiej ustawy został zsynchronizowany z tekstem powyższej dyrektywy, zwłaszcza w końcowej fazie prac ustawodawczych. Poszczególne projekty ustawy, w tym przede wszystkim wcześniejsze ich redakcje, formułowane były w sposób bardziej niezależny od rozwiązań unijnych, które w kształcie nadanym im przez komentowaną dyrektywę pojawiły się przecież w trakcie prac ustawodawczych nad polską regulacją ochrony prawnej programów komputerowych.

Szczególna regulacja programów komputerowych z polskiej ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych została w jeszcze większym stopniu dostosowana do standardów unijnych w wyniku wejścia w życie 22.7.2000 r. nowelizacji tej ustawy z 9.6.2000 r.

Pewien porządek procesu uzgadniania brzmienia polskiej ustawy z wymogami prawa europejskiego ustalony został w poświęconym problematyce własności intelektualnej specjalnym załączniku do tzw. **Białej Księgi** (*White Paper Preparation of The Association Countries of Central and Eastern Europe with a View to the Integration in The Internal Market*), opracowanej w 1995 r. przez Komisję Europejską w celu wskazania tych obszarów systemu prawnego, które w efekcie działań integracyjnych powinny zostać zharmonizowane z prawem wspólnotowym. Z porządku tego wynika, iż w pierwszej kolejności dalszymi pracami dostosowawczymi miały być objęte kwestie czasu ochrony oraz wynajmu i wypożyczenia przedmiotów ochrony, w dalszej zaś perspektywie – problematyka telewizyjna (przekazu satelitarnego i rozpowszechniania kablowego) oraz zasady prawne ochrony baz danych.

Pracom dostosowawczym w kontekście integracji z Unią Europejską w dużym stopniu poświęcona została nowelizacja ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 9.6.2000 r. (Dz.U. Nr 53, poz. 637).

Dzięki tej nowelizacji prawo polskie uzyskało zgodność z dwiema dyrektywami:

- 1) z 29.10.1993 r. w sprawie harmonizacji czasu ochrony prawa autorskiego i niektórych praw pokrewnych oraz
- 2) z 14.5.1991 r. o ochronie prawnej programów komputerowych (obecnie w wersji skodyfikowanej z 2009 r., powołanej powyżej).

Czas ochrony dóbr z zakresu własności intelektualnej został bowiem, na gruncie naszego wewnętrznego prawa z mocy przedmiotowej nowelizacji, znacznie wydłużony, jeżeli zaś chodzi o autorskoprawny status programów komputerowych, to pomijając fakt, iż już przed komentowaną zmianą ustawy powyższa dyrektywa unijna została w jej Rozdziale 7 w zasadniczym zrębie uwzględniona, omawiana nowelizacja doprowadziła na tym polu do jeszcze większego zbliżenia obu unormowań.

Dnia 27.7.2001 r. uchwalona została ustawa o ochronie baz danych (Dz.U. Nr 128, poz. 1402 ze zm.), która weszła w życie po długim, rocznym okresie *vacatio legis*, tzn. 10.11.2002 r. Stanowi ona typowy przykład regulacji, mającej na celu dostosowanie polskiego systemu prawnego do standardów obowiązujących w Unii Europejskiej. Bezpośrednim bodźcem do uchwalenia powyższej ustawy była bowiem wydana przez Parlament Europejski i Radę Unii Europejskiej dyrektywa 96/6/WE z 11.3.1996 r. w sprawie ochrony prawnej baz danych, stanowiąca normatywny wzór dla zastosowanych w komentowanej ustawie rozwiązań.

Problematyka baz danych została uwzględniona już w pierwotnej wersji obecnie obowiązującej ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Jej art. 3 traktuje bowiem bazy danych jako jedną z rodzajowych kategorii tzw. zbiorów materiałów, stanowiących odrębne utwory w rozumieniu prawa autorskiego. Naturalnie w momencie uchwalania ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych nie mogło być mowy o braniu pod uwagę standardów Unii Europejskiej w dziedzinie szczególnej ochrony baz danych, gdyż w tym czasie standardy takie jeszcze formalnie nie funkcjonowały (trwały dopiero prace koncepcyjne w tym zakresie – pierwszy projekt dyrektywy unijnej, dotyczącej problematyki ochrony baz danych, pochodzi z 1992 r.).

Dlatego też wydanie w 1996 r. stosownej dyrektywy spowodowało, iż polski system ochrony własności intelektualnej, mimo jego niedawnej, radykalnej zmiany, mającej w założeniu także cele integracyjne, stał się – odnośnie do sfery baz danych – systemem niedostosowanym do wspólnotowych standardów europejskich. Niedostosowanie to wystąpiło przy tym w dwóch obszarach:

- 1) gwarantowanej przez nową dyrektywę ochrony baz danych na gruncie prawa autorskiego oraz
- 2) stanowiącej ewidentne *novum* szczególnej ochrony baz danych, czyli tzw. ochrony *sui generis*, niezależnej od posiadania przez nie twórczego charakteru w rozumieniu prawa autorskiego.

Powyższe historyczne uwagi można podsumować stwierdzeniem, iż uchwalenie ustawy o ochronie baz danych doprowadziło do wyrównania polskich standardów ochronnych w tym zakresie z analogicznymi standardami wspólnotowymi (oczywiście pomijając pewne mniej lub bardziej istotne różnice między postanowieniami dyrektywy unijnej z 1996 r. a zapisami polskiej ustawy).

O istocie szczególnej ochrony baz danych, czyli tzw. ochrony *sui generis*, decyduje powstawanie na rzecz podmiotu uprawnionego do danej bazy danych z tytułu jej wyprodukowania bezwzględnego prawa wyłącznego do bazy danych, tzn. prawa do pobierania danych i wtórnego wykorzystania w całości lub istotnej części, co do ilości lub jakości, zawartości bazy danych (zob. art. 6 BazyU). Na prawo to składają się więc *de facto* dwa odrębne uprawnienia, których zakresy w postaci pobierania danych i wtórnego wykorzystania zdefiniowane zostały w art. 2 pkt 2 i 3 BazyU. Pierwsze z nich ma charakter utrwalająco-zwielokrotniający (istotą jego jest kopiowanie zawartości bazy danych na konkretny nośnik), natomiast wtórne wykorzystanie sprowadza się w praktyce do działań rozpowszechniających, w tym z wykorzystaniem zwielokrotnionych egzemplarzy konkretnej bazy.

Wątpliwości interpretacyjne może powodować użyte przy definiowaniu prawa do bazy danych kryterium istotności jakościowej lub ilościowej, którego ustawodawca bliżej nie precyzuje i które jest dookreślane w drodze rozstrzygnięcia konkretnych kontrowersji powstających na tym tle przez sądy. Na przykład w wyroku z 2.5.2012 r. (I ACa 105/12, OSAS 2012, Nr 4, s. 56–86) Sąd Apelacyjny w Szczecinie wyraził pogląd, że „część zawartości bazy danych może być uznana za istot-

ną, gdy nieuprawnione korzystanie z niej zagraża poważnymi szkodami ze względu na amortyzację wydatków poniesionych przez producenta”.

Specyfiką prawa do bazy danych jest jego powstawanie z mocy ustawy na rzecz producenta bazy, którym jest osoba ponosząca ryzyko nakładu inwestycyjnego przy jej tworzeniu (zob. art. 2 pkt 4 BazyU). Uprzywilejowana zostaje w ten sposób nie osoba, względnie osoby fizyczne, zajmujące się bezpośrednim konstruowaniem baz danych, ale podmioty, które produkcję ich finansują i organizują. Artykuł 5 pkt 5 BazyU stanowi np., że z przewidzianej w tej ustawie ochrony korzystają bazy danych, których producent jest przedsiębiorcą.

Prawo do bazy danych jest prawem zbywalnym (art. 6 BazyU), co oznacza możliwość jego przenoszenia przez producenta bazy na inne podmioty oraz udostępniania baz danych przez podmioty wyłącznie uprawnione osobom zainteresowanym korzystaniem z ich zawartości w drodze stosownych licencji.

W wyniku wejścia w życie 1.1.2003 r. ustawy z 28.10.2002 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. Nr 197, poz. 1662 ze zm.), istotnej zmianie uległa regulacja licencji ustawowych, co dotyczy przede wszystkim licencji nadawczych, czyli przysługujących z mocy samego prawa nadawcom (organizacjom radiowym i telewizyjnym).

W efekcie tych zmian nowelizacyjnych znacznemu uszczupleniu uległy uprawnienia operatorów sieci kablowych, a to na skutek wykreślenia licencji ustawowej z art. 24 ust. 3 PrAut, co miało na celu dostosowanie polskiego prawa autorskiego do standardów obowiązujących w tym zakresie w Unii Europejskiej (dyrektywy Rady 93/83/WE z 27.9.1993 r. w sprawie koordynacji niektórych zasad dotyczących prawa autorskiego oraz praw pokrewnych stosowanych w odniesieniu do przekazu satelitarnego oraz retransmisji drogą kablową). Zmiana ta miała jednak o tyle czasowy, ograniczony charakter, iż została zmodyfikowana poprzez ustawę z 25.7.2003 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. Nr 166, poz. 1610).

W zestawieniu z nowelizacją z 28.10.2002 r. nowelizacja ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 25.7.2003 r. miała bardzo ograniczony zakres przedmiotowy, gdyż dotyczyła przede wszystkim kwestii związanych z funkcjonowaniem w systemie własności intelektualnej operatorów sieci kablowych. Nowelizacja ta miała także zasadniczo harmonizacyjny kontekst, ponieważ zgodnie z art. 3 ustawy nowelizacyjnej z 2003 r., weszła ona w życie w dużym stopniu z dniem uzyskania przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej.

„Unijny” kontekst miało także dodanie ust. 4 w art. 24 PrAut, przywracającego na rzecz operatorów sieci kablowych licencję ustawową w zakresie reemisji utworów nadawanych przez inne organizacje radiowe lub telewizyjne dostępne na danym obszarze, jeżeli rozpowszechnianie w sieciach kablowych miało charakter równoczesny i integralny z nadaniem pierwotnym, z przyznaniem osobom uprawnionym prawa do wynagrodzenia. Przepis ten utracił bowiem moc właśnie z dniem uzyskania przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej (zgodnie z art. 2 ustawy

nowelizacyjnej). Tylko pozornie stanowił on nowe rozwiązanie, gdyż – co do zasady – powtarzał zapis uchylonego z mocą od 1.1.2003 r. ust. 3 art. 24 (zmiana polegała właściwie na posłużeniu się w treści powyższego, „nowego” przepisu określeniem „reemisja” zamiast „rozpowszechnienie”, co stanowiło konsekwencję zmiany z 1.1.2003 r. terminologii pól eksploatacji).

Jeżeli chodzi o obowiązujący po uzyskaniu przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej, art. 21¹, to stanowi on z kolei powtórzenie uchylonego na mocy nowelizacji z 25.7.2003 r. art. 21 ust. 4 PrAut, powtarzając obowiązek operatorów sieci kablowych odnośnie do zawierania w związku z reemisją w sieciach kablowych utworów, nadawanych w programach organizacji radiowych i telewizyjnych, umów z właściwymi organizacjami zbiorowego zarządzania. Należy przy tym zwrócić uwagę na jednoczesne uchylenie art. 21 ust. 3 PrAut, dającego twórcom uprawnienie do zastrzegania osobistego decydowania (bez pośrednictwa organizacji zbiorowego zarządzania) o nadawaniu swoich opublikowanych utworów.

Artykuł 21¹ PrAut, również z mocą od przystąpienia przez Polskę do Unii Europejskiej, został odpowiednio uwzględniony w treści art. 92 i 95¹.

Ustawa z 1.4.2004 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. Nr 91, poz. 869), choć dotyczyła kilku różnych kwestii, zasadniczo miała dostosowawczy charakter, o czym świadczy także data jej wejścia w życie, którą wyznacza przystąpienie przez Polskę do Unii Europejskiej. Znaczna część zmian, przewidzianych w powyższej nowelizacji, miała na celu uwzględnienie w polskim systemie prawa autorskiego i praw pokrewnych obowiązujących już w Unii Europejskiej rozwiązań, dotyczących przede wszystkim posługiwania się przy rozpowszechnianiu utworów i przedmiotów praw pokrewnych technikami elektronicznymi, w tym internetowymi.

Dostosowanie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych do dyrektyw unijnych, powołanych powyżej pod pozycjami 7 i 8, nastąpiło odpowiednio w ramach dwóch następujących nowelizacji tej ustawy:

- 1) z 23.3.2006 r. (Dz.U. Nr 66, poz. 474) – zob. uwagi § 5 w rozdziale II, oraz
- 2) z 9.5.2007 r. (Dz.U. Nr 99, poz. 662) – zob. uwagi w § 13 w rozdziale V.

Natomiast dostosowanie polskiej ustawy do wymogów wynikających z dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/28/UE z 25.10.2012 r. w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z utworów osieroconych nastąpiło z mocą od 20.11.2015 r., w ramach nowelizacji z 11.9.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1639) – poprzez dodanie Oddziału 5 w Rozdziale 3 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (art. 35⁵–35⁹), regulującego dozwolony użytek utworów osieroconych.

Dyrektywa dotycząca zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi, powołana wyżej pod pozycją 10, znalazła odzwierciedlenie w polskim systemie prawnym w obowiązującej od 19.7.2018 r. ustawie z 15.6.2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 1293).

Zgodnie z art. 11 dyrektywy, uwzględniającej w szczególności potrzeby osób niepełnosprawnych (powołanej wyżej pod pozycją 11), Państwa członkowskie wprowadzają w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania niniejszej dyrektywy do 11.10.2018 r. Wyznacznikiem dla analizowania zobowiązań Polski wobec Unii Europejskiej w omawianym zakresie był początkowo, przed przystąpieniem przez Polskę do Unii Europejskiej, **Układ Europejski z 16.12.1991 r. o stowarzyszeniu Polski ze Wspólnotami Europejskimi** (załącznik do Dz.U. z 1994 r. Nr 11, poz. 38), zwany często **Układem Stowarzyszeniowym**. Zgodnie z jego art. 66 państwo polskie zobowiązało się do zapewnienia podobnego poziomu ochrony w dziedzinie własności intelektualnej do przewidzianej w tym zakresie w aktach prawnych Wspólnot Europejskich. Obecnie obowiązki dostosowawcze są wynikiem członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

W zakresie prawa prywatnego międzynarodowego regulacji własności intelektualnej poświęcony jest Rozdział 10 ustawy z 4.2.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 1792).

Generalny wniosek jest następujący – prawa autorskie i prawa pokrewne, biorąc pod uwagę ich kolizyjnoprawny status, rządzą się **zasadą terytorializmu**. Oznacza ona m.in., iż do ochrony praw własności intelektualnej stosuje się prawo państwa, na podstawie którego dochodzi się ochrony (art. 46 ust. 3 PrPrywM).

Spostrzeżenie powyższe znajduje potwierdzenie zarówno w tekście polskiej ustawy (art. 5 PrAut), jak i postanowień stosownych konwencji międzynarodowych (zob. art. 5 ust. 2 zd. 2 Aktu paryskiego Konwencji berneńskiej, zgodnie z którym zakres ochrony, jak też środki jej dochodzenia, zapewnione autorowi w celu ochrony jego praw, są normowane wyłącznie przez ustawodawstwo państwa, w którym żąda się ochrony). Ideą tego rodzaju zapisów jest naturalnie dążenie ustawodawcy do zapewnienia stosowania w poszczególnych państwach (w tym i w Polsce) przede wszystkim ich wewnętrznych porządków prawnych, właściwych do oceny zakreślonych ustawowo stanów faktycznych, oczywiście przy całym szacunku dla przyjmowanych dobrowolnie zasad prawa międzynarodowego (np. wynikających również z tekstu Konwencji berneńskiej zasad:

- 1) **asymilacji – traktowania krajowego**, czyli zrównania położenia twórców obcych z twórcami krajowymi, oraz
- 2) **minimum konwencyjnego**, czyniącej uprzywilejowaną pozycję obcych autorów).

§ 3. Kontekst systemowy

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych stanowi jedynie fragment całościowego systemu, jakim jest obowiązujący w Polsce porządek prawny, na który składają się poszczególne regulacje ustawowe, z Konstytucją RP na czele. Choć można bez przesady powiedzieć, że ta dziedzina prawa od dawna w pełni się wy-

odrębniła, stanowiąc zamkniętą całość, o czym najlepiej świadczy ujmowanie jej unormowania w formie oddzielnych ustaw, dla pełnego jej zrozumienia w mniejszym lub większym stopniu, odwoływać się trzeba do innych działów legislacji.

Jest to niezbędne z tego względu, że prawo autorskie, podobnie jak inne dziedziny prawa, stanowi logiczny konglomerat rozwiązań i instytucji, zaczerpniętych z różnych źródeł prawodawczych. To, iż może być ono kwalifikowane jako przynależne przede wszystkim do sfery szerszej kategorii **prawa cywilnego**, nie jest bowiem spowodowane posługiwaniem się przez ustawodawcę przy określaniu porządku prawa autorskiego i praw pokrewnych wyłącznie cywilnoprawnym aparatem pojęciowym i konstrukcyjnym. Wręcz przeciwnie – analiza przepisów ustawy wskazuje, iż zawarte w niej zostały postanowienia właściwe dla innych podstawowych gałęzi prawa pozytywnego, a mianowicie również **prawa karnego** i szeroko pojmowanego **prawa administracyjnego**.

W płaszczyźnie prawa cywilnego podstawowym punktem odniesienia, uzupełniającym unormowania ustawy, jest **Kodeks cywilny**. Ustawa może być w tym kontekście traktowana jako *sui generis* wyjęcie przed nawias przez prawodawcę tych zagadnień, które wymagały specyficznego potraktowania ze względu na swoisty przedmiot regulacji.

Istotą ustawy, biorąc pod uwagę jej wymiar cywilnoprawny, jest wprowadzenie do polskiego porządku prawnego odrębnej kategorii **praw bezwzględnych**, jakimi są właśnie **prawa autorskie** i analogicznie do nich ukształtowane **prawa pokrewne**. W praktyce podmiotom tych praw przysługuje monopol w zakresie korzystania ze stanowiących ich przedmiot dóbr, jak również w zakresie rozporządzania nimi. Wyłączność ta może być ograniczona jedynie z mocy prawa (ustawy) albo woli (swobodnej decyzji) podmiotu uprawnionego.

Prawa autorskie i prawa pokrewne jako prawa bezwzględne chronione są przed wszelkimi ich naruszeniami, dokonywanymi przez inne, nieuprawnione podmioty, w tym także przez podmioty, które łączy z osobami wyłącznie uprawnionymi określony stosunek umowny (obligacyjny), np. licencjodawców. Od kontrahentów, którym prawa autorskie i pokrewne (chronione nimi dobra) w określonym zakresie są udostępniane, podmioty wyłącznie uprawnione z tytułu tych praw mogą dochodzić, w zależności od konkretnych okoliczności faktycznych, zarówno odpowiedzialności wynikającej z naruszenia praw bezwzględnych, jak i będącej skutkiem naruszenia postanowień umownych.

Prawa autorskie i prawa pokrewne są poza tym **prawami na dobrach niematerialnych**. Wynika to z charakteru ich przedmiotu, którym są właśnie różne dobra niewymagające koniecznie dla swojego istnienia substratu materialnego, czyli dające się prawnie wyodrębnić obiekty niematerialne: **utwory** i **przedmioty praw pokrewnych**, w tym **artystyczne wykonania**.

Jako prawa bezwzględne na dobrach niematerialnych prawa autorskie i prawa pokrewne (w znaczeniu **praw podmiotowych**, a nie w rozumieniu **prawa przedmiotowego**, które występuje w tytule ustawy) zbliżone są najbardziej konstrukcyj-

nie do **praw rzeczowych**, a zwłaszcza do **prawa własności** (uregulowanego w Tytule I Księgi drugiej KC). Podobieństwo między tymi prawami, mimo ewidentnych różnic (przedmiotami prawa własności są dobra materialne, czyli rzeczy ruchome i nieruchomości), przejawia się m.in. w ugruntowanym doktrynalnie określaniu praw autorskich i praw pokrewnych mianem praw tzw. **własności intelektualnej**.

Termin „**własność intelektualna**” wymaga krótkiego komentarza. Własność intelektualna kojarzona jest z szeroką gamą dóbr niematerialnych, zarówno stanowiących przedmiot regulacji prawa autorskiego i praw pokrewnych, jak i będących innego rodzaju, niewymagającymi twórczego i indywidualnego lub artystycznego charakteru wytworami ludzkiego intelektu (wymienić tu przykładowo należy w pierwszej kolejności wynalazki, znaki towarowe i wzory przemysłowe). Dla tego kierunku interpretacyjnego charakterystyczna jest koncepcja własności intelektualnej, przyjęta w porozumieniu TRIPS (zob. art. 1 ust. 2).

W innym, bardziej restrykcyjnym i rzadko spotykanym ujęciu, własność intelektualna utożsamiana jest przede wszystkim z prawami autorskimi i prawami pokrewnymi. Natomiast prawa, które ogólnie zaliczyć można do tzw. **praw patentowego (wynalazczego)**, obejmowane są z kolei nazwą **praw własności przemysłowej**.

W ten sposób twórczość artystyczna, literacka i naukowa, chroniona prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi, przeciwstawiana jest twórczości znajdującej różnorodne, praktyczne zastosowanie w działalności gospodarczej, głównie produkcyjnej, ale także usługowej i handlowej. W obecnym stanie prawnym problematyka własności przemysłowej regulowana jest przez ustawę z 30.6.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 776).

W perspektywie międzynarodowej powyższy dwupodział prawa własności intelektualnej został dostrzeżony w toku prac **Konferencji sztokholmskiej** z 1967 r. poświęconej kompleksowej analizie zasad ochrony wynikających z **Konwencji berneńskiej** oraz **Konwencji paryskiej z 1883 r. o ochronie własności przemysłowej** (ponad stuletnia historia tego aktu przyniosła liczne jego aktualizujące rewizje, zmienione tekstem sztokholmskim z 14.7.1967 r. Akt ten został ratyfikowany przez Polskę 5.12.1974 r., Dz.U. z 1975 r. Nr 9, poz. 51 i 52), czego efektem było utworzenie w trakcie wspomnianej konferencji Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO, określanej także w skrócie od francuskiego brzmienia jej nazwy jako OMPI).

Wydaje się wobec tego, iż bardziej prawidłowym i ugruntowanym praktycznie podejściem jest stanowisko pierwsze, szerzej ujmujące przedmiot własności intelektualnej. Za tym, aby prawa autorskie i prawa pokrewne były kwalifikowane łącznie z prawami własności przemysłowej jako większa całość normatywna (**prawa własności intelektualnej**) przemawia występowanie w obrocie prawnym specyficznych dóbr niematerialnych. Ze względu na duże znaczenie praktyczne zdecydowano się na wprowadzenie ich ochrony na zasadzie konstrukcji praw bezwzględnych, mimo iż istniały trudności z jednoznacznym zakwalifikowaniem tych praw do praw autorskich, praw pokrewnych czy też szeroko rozumianych praw wynalazczych. Najbar-

dzień typowym tego przykładem są **topografie układów scalonych**, czyli **układów półprzewodnikowych**, objęte ochroną na szczególnych zasadach w ramach Prawa własności przemysłowej za wzorem pionierskiej w tym zakresie ustawy amerykańskiej (pochodzącego z 1984 r. tzw. *Semiconductor Chip Protection Act*).

Podobny problem występował w odniesieniu do **programów komputerowych**, które pod rządami ustawy o prawie autorskim z 1952 r. nie były chronione w ramach żadnego reżimu praw wyłącznych na dobrach niematerialnych. Część doktryny wypowiadała się przeciw zastosowaniu do ochrony programów dla maszyn cyfrowych tradycyjnych konstrukcji prawa autorskiego. Argumentowano to tym, iż programy komputerowe nie mają wymaganych przez ustawę autorskoprawną niezbędnych do uznania ich za utwór własności, a ich ewidentna użyteczność zbliża je raczej do dzieł będących wynikiem działalności wynalazczej. Przyjęte ostatecznie aktualne rozwiązanie (Rozdział 7 ustawy), uwzględniające specyfikę programów jako utworów, stanowi wobec tego kompromis między zwolennikami przyznania im czysto autorskoprawnej ochrony a głosami proponującymi odrębny systemowo od przeznaczonego dla utworów w ogólności reżim ustawowy (tzn. podobnie jak to przedstawia się obecnie odnośnie do topografii układów scalonych).

Powyżej zobrazowany został status praw autorskich i praw pokrewnych jako samodzielnie funkcjonujących w obrocie prawnym praw bezwzględnych. Dla tego aspektu omawianej materii podstawowe znaczenie mają przepisy ustawy, normujące przedmiot powyższych praw, ich podmiot, treść oraz zasady cywilnoprawnej ochrony, które scharakteryzowane zostaną w czterech kolejnych rozdziałach (zob. rozdziały II–V). Odpowiednikiem dla tego zakresu regulacji na gruncie Kodeksu cywilnego jest jego Księga druga, poświęcona prawom rzeczowym. Biorąc pod uwagę całość cywilnoprawnych rozwiązań ustawy, należy dojść do wniosku, iż co do powyżej wymienionych kwestii wykazuje ona w zestawieniu z postanowieniami kodeksowymi najwięcej odmienności. Jest to oczywiste, jeśli uświadomimy sobie sygnalizowaną już wcześniej wyraźną odrębność praw autorskich i praw pokrewnych w porównaniu z innymi kategoriami praw podmiotowych z obszaru prawa cywilnego.

Inaczej już relacja ta przedstawia się, jeżeli przedmiotem analizy porównawczej jest **obrót umowny**. Generalnie w sferze prawa autorskiego i praw pokrewnych wygląda on bardzo podobnie jak w przypadku przenoszenia innych praw majątkowych, dlatego też odpowiedni fragment ustawy, regulujący zasady kontraktowania (zob. jej Rozdział 5), należy interpretować w ścisłym związku z Księgą trzecią KC, normującą zobowiązania. Dotyczy to przede wszystkim reguł ogólnych prawa zobowiązaniowego (zob. Tytuły I–X Księgi trzeciej KC), choć istotne są tutaj również niektóre przepisy kodeksowe, poświęcone już bezpośrednio poszczególnym kontraktom umownym (chodzi głównie o Tytuł XV Księgi trzeciej KC, normujący **umowę o dzieło**, stanowiącą podstawę konstrukcyjną m.in. większości **umów wydawniczych, na podstawie których zamawiane są określone utwory**). Obrót umowny w zakresie prawa autorskiego odznacza się jednak mimo to na tyle od-

miennymi cechami, iż poświęcone mu zostanie osobne omówienie w ramach niniejszego skryptu (zob. rozdział VI).

Na odrębną uwagę przy omawianiu prawa autorskiego i praw pokrewnych nie zasługują natomiast dwa inne, skrajnie rozmieszczone działy, uregulowane przepisami Kodeksu cywilnego, tzn. jego część ogólna (Księga pierwsza KC), grupująca podstawowe instytucje materialnego prawa cywilnego, oraz prawo spadkowe (Księga czwarta KC). Ustawa nie wprowadza bowiem w stosunku do nich większych odmienności.

Oczywiście Kodeks cywilny jako uregulowanie modelowe nie stanowi jedyne-go punktu odniesienia dla prawa autorskiego i praw pokrewnych w obszarze prawa cywilnego. Dla ochrony własności intelektualnej, w tym także dóbr niematerialnych, będących przedmiotami praw autorskich i praw pokrewnych, konkretne znaczenie praktyczne mogą mieć również inne unormowania ustawowe, mieszczące się w szeroko pojmowanym systemie prawa cywilnego. Chodzi tutaj przede wszystkim o:

- 1) **ustawę z 16.4.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji** (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 419) oraz
- 2) **ustawę z 16.2.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów** (Dz.U. z 2018 r. poz. 798 ze zm.).

Poza funkcją uszczegóławiającą, polegającą na rozwijaniu treści poszczególnych zapisów ustawy, ramowe, ogólne normy prawa cywilnego odgrywają wobec prawa autorskiego i praw pokrewnych jeszcze drugą podstawową rolę. Sprowadza się ona do ukształtowania subsydiarnego wobec przewidzianego w ustawie reżimu ochrony. W praktyce oznacza to, że w sytuacji, gdy określone dobro nie może być zakwalifikowane jako utwór lub określony przedmiot praw pokrewnych, albo jeśli ochrona wynikająca z ustawy okazuje się nieskuteczna, osoba, której interes został naruszony, może odwołać się do ogólnie unormowanych zasad odpowiedzialności.

Taką subsydiarną w stosunku do prawa autorskiego ochronę zapewniają odpowiednie przepisy Części ogólnej Kodeksu cywilnego (art. 23–24 KC). Jeżeli chodzi natomiast o ochronę majątkowej eksploatacji dóbr niematerialnych, to może być ona poza ustawą realizowana dwutorowo:

- 1) na zasadach **odpowiedzialności deliktowej** (art. 415 i nast. KC oraz ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji) lub
- 2) na zasadach **odpowiedzialności kontraktowej** (art. 471 i nast. KC oraz ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów).

W obrocie przedmiotami praw autorskich i praw pokrewnych można ponadto wykorzystywać doświadczenia praktyki kontraktowej, nieujęte jak na razie w ścisłe ramy przepisów prawa cywilnego. Dopuszczalne jest np. umieszczanie stosownych klauzul autorskoprawnych w **umowach franchisingowych**, choć jeżeli chodzi o sferę dóbr niematerialnych, to ujmowane są w tego typu kontraktach przede wszystkim kwestie związane z wykorzystywaniem przez franchisingobiorcę znaków towarowych, przysługujących franchisingodawcy.